

KOSTI RASINPERÄ

Kirjoittaja (s. 1931) toimi Suomen Olympiakomitean pääsihteerinä vuosina 1977–1996.
kosti.rasinpera@gmail.com

Olympiakongressit osana olympialiikettä

Paroni **Pierre de Coubertin**, nykyaikaisen olympialiikkeen isä, voitti Tukholman olympiakisojen 1912 taidekilpailussa kirjallisuuden kultaa.

– Oi Urheilu! Sinä olet Oikeus! Täydellinen rehellisyys, jota ihminen turhaan tavoittelee muussa yhteisöelämässään, ver-soo sinusta itsestäsi. Kukaan ei voi hypätä senttiäkään korkeammalle, juosta sekuntiakaan nopeammin kuin mihin hänen kykynsä riittävät. Kehon ja sielun voimat yksin osoittavat menestyksen rajat.

Siinä olivat runon muodossa paronin perustelut nykyaikaisille olympiakisoille, maailman valtiourheilijoiden kohtausmiselle. Jalo kilpa, rehellisyys, kehon ja sielun voimat, *Citius, Altius, Fortius*. Alussa oli ollut iso ongelma, kuinka saada yhdenköyden vetäjiksi suuresti toisistaan poikkeavat kansakunnat, eri rodut ja uskonnot, kulttuurit ja kielet, tavat ja tottumukset poliittiset järjestelmät, pohjoinen ja etelä, itä ja länsi.

Paroni keksi oivallisen keinon, olympiakongressit. Ensimmäisen kerran tapasivat Pariisissa 1894 ne maat, joissa tunnettiin vetoa olympia-ajatusta kohtaan. Antiikin siirtäminen nykyaikaan – onko se mahdollista? Päätettiin paneutua asiaan.

Kongressi tarvitsee johtavan aiheen, jota käsitellään perusteellisesti. Kongressien aiheena ovat olleet: 1894 Olympiakisojen järjestely, 1897 Urheilun terveys ja opetusoppi, 1905 Harjoittelun tekniikka, 1906 Taide ja kirjallisuus urheilussa, 1913 Urheilun psykologia, 1914, 1921, 1925 ja 1930 Olympiasäännöt, 1973 Olympialiikkeen päämäärien määrittely ja tulevien olympiakisojen ohjelma ja rakenne, 1981 Urheilun avulla yksimielisyyden, 1994 Yksimielisyyden kongressi ja 2009 Olympialiikkeen asema yhteiskunnassa.

Kahdessa kongressissa (1981 ja 1994) mukana olleena voin todistaa, että juttua on piisannut. Kongressien välinen aika on noin kymmenen vuotta. Kun näin on, ovat osantajat aina uusia, järjestöjen johtajat vaihtuvat tässä ajassa. Kongresseihin osallistuvat Kansainvälinen Olympiakomitea, kansainväliset olympialiitot ja kansainväliset lajiliitot, nekin, joiden edustamat urheilumuodot eivät kuulu kisojen ohjelmaan. KOK haluaa, että tätä maailman tunnetuinta järjestöä ovat kaikki yksimielisesti tukemassa. Sanoja *”governmental and non governmental”* toistellaan tiheään. Kongressi on tavallaan neuvottelukunta, joka ei tee päätöksiä – ne tekee aikanaan KOK istunnoissaan. Puheita on yli sata, niiden pituudet vaihtelevat neljästäkymmenestäviidestä minuutista kolmeen minuuttiin.

Yhtenä esimerkkinä siitä, miten vaikeata saattaa yhteisymmärryksen löytäminen on olympialiikkeessä, on tapaus vuodelta 1988. Pohjoismaiset olympiakomiteat ja hiihtoliitot esittivät Calgaryn talvikisojen dopingkokeiden tekemistä verinäytteistä. Esitys sai tukea, mutta se kohtasi myös ankaraa arvostelua. Jossakin päin maailmaa veri on niin pyhä asia, ettei sitä tällaiseen tarkoitukseen voida käyttää.

Urheilijat mukaan KOK:n toimintaan

Ennen vuoden 1981 Baden-Badenin kongressin avajaisia tapahtui jo jotakin merkittävää. KOK oli istunnossaan päättänyt kahden naisen valinnasta jäsentensä joukkoon. He olivat olympiourheilijat **Pirjo Häggman** ja venezuelalainen **Flor Isava-Fonseca**.

Baden-Badenissa mottona oli *Urheilun avulla yksimielisyyteen*, ja sitä lähtivät meiltä etsimään **Jukka Uunila**, **Kaarlo Hartiala** ja **Peter Tallberg**, joka oli paikalla myös KOK:n jäsenenä ja kutsuttujen urheilijoiden johtajana. Purjehduksen olympiavoittaja **Esko Rechartt** kuului kutsuttuihin.

Herrat johtavat, urheilijat urheilevat! Näin on totuttu maajoukkueisiin kuuluneiden roolitusta selventämään. Olympialiike oli ensimmäisen kerran kutsunut kongressiinsa 34 urheilijaa, miehiä ja naisia. Herrojen joukosta kuului hyväksyvää puhetta. Onhan se hyvä, että kisojen pääosan esittäjät ovat paikalla, sanottiin. Oppivat näkemään, ettei se johtaminen aivan vaivatonta ole sekään. Ensimmäistä kohtamista odotettiin suurella mielenkiinnolla, puolin ja toisin.

Peter Tallbergin esiteltyä ryhmänsä astui esiin urheilijoiden puheenvuorokäyttäjäksi valitsema Moskovan kisojen 1500 metrin juoksun voittaja, britti **Sebastian Coe**. Komea urheilija tunnusti jännittäneensä ja pelänneensä hetkeä, jolloin on noustava korokkeelle. Pelko haihtui, hän sanoi tunteen olevansa omassa elementissään. Kävellessään paikalle hän oli huomannut pitkän jonon suuren hallin sivuoven edessä – siellä jaettiin verryttelypukuja johtajille. Coe nauratti kuulijoita sanoen olleensa jo tämän jälkeen jo huomattavasti vapautuneempi.

Puheen alku hiljensi hallin. Coe sanoi toivovansa, että salista lähtiessä johtajilla on selkeä kuva siitä, mitä maailman huippu-urheilijat halusivat heille viestittää. Erittäin kipakasti hän puhui dopingista urheilussa.

– Sen käyttäjät häpäisevät sekä kaiken urheilun, että kunnalliset urheilijat. Kiinnijoutuneille vaadimme elinikäistä kilpailukieltoa. Saman tuomion alle haluamme siihen syyllistyneet valmentajat ja lääkärit.

Suora, kiertelemätön sanottavansa oli raikasta kuultavaa, se oli kuin tuulen henkäys kuivassa erämaassa! Coe jatkoi muistuttamalla, miten korkeiksi ovat muodostuneet urheilijoille asetetut tavoitteet valmistauduttaessa kilpailemaan olympiataasolla. Hän korosti, ettei urheilijoiden uhrautumista olympia-aatteen puolesta saanut väheksyä. KOK:n velvollisuus oli kelpoisuuspykälän puitteissa ottaa huomioon urheilijan asema yhteiskunnan jäsenenä, mahdollisuudet elää ja tulla kunnolla toimeen.

Taitavasti tuotetun puheen päättyessä olisi hyvin kuullut hiiren juoksun lattialla, jos sellainen olisi jalkoihimme eksynyt. Urheilijoiden puolesta hän antoi lämpimät, runsaat kiitokset työryhmää vetäneelle Peter Tallbergille, jonka hän kuvasi olleen kuin ”kuin rakastava isä”. Pian kongressin jäl-

keen KOK perusti Urheilijakomission, jota Peter johti vuoteen 2000 saakka, eli ensimmäiset 20 vuotta.

Käydyssä keskustelussa erityisesti lajiliittojen edustajat vaativat perusteellista uudistusta urheilijan kelpoisuudesta osallistua olympiakisoihin koskevaan pykälään 26. Olympiarauhan säilymiseksi sai loppujulistus entisenlaisen vanha-kantaisen sisällön. Ammattuurheilulla ei ole asiaa olympiastadionin porttien sisäpuolelle. Tässä kohdassa taisi kaikkien mielessä vilahda **Avery Brundagen** hahmo.

Este oli kuitenkin jo liikahtanut. Vuoden 1988 kisaohjelmaan tuli 60 vuoden tauon jälkeen tennis. Ei vielä varsinaiseen ohjelmaan kuuluvana urheilumuotona, vaan näyttöslajina. Myös ammattilaiset saivat osallistua. Naisten tenniksen voittaja oli Saksan Liittotasavallan **Steffi Graf**. Maailman parhaita ammattuurheilijoita oli ensimmäisen kerran astunut olympiakisojen portista sisään.

Kysymys olympiakisojen pitopaikasta

Kansainvälinen suurpolitiikka on eri syineen useasti yrittänyt tunkeutua olympialiikkeen päätöksentekoon. Niin kävi myös vuonna 1980. Neuvostojoukot olivat joulukuussa 1979 tunkeutuneet Afganistaniin, ja siitä alkoi poisjäämisvaatimusten vyöry. Näkyvimmin olivat esillä Yhdysvaltain presidentin **Jimmy Carterin** boikottia vaativat vetoamukset. Täy-

sin hän ei tässä onnistunut, paljon merkittäviä maita jäi kyläkin pois Moskovasta.

Moskovan kisojen siirtoa vaadittiin tai vaihtoehtoisesti niiden peruuttamista. Moskovan jälkimainingeissa kreikkalaiset tarttuivat hetkeen Baden-Badenissa esittämällä Kreikan Ateenaa pysyväksi kisakaupungiksi. Maailmassa ei joka neljäs vuosi tarvitsisi rakentaa kalliita kisakylä ja kilpailupaikkoja, oli ystäviemme perustelu. Heidän mielikuvissaan väikkyi ilmeisesti kuva siitä, kuinka kansat kaikkialta rientävät rahoittamaan huippumodernin kisakeskuksen rakentamista.

Kongressi ei kuitenkaan innostunut tehdystä tarjouksesta. Mistä olisi voitu tietää, etteikö myös Ateenassa kohdata ongelmia. Voisi käydä niin, että heti ensimmäiset kisanne jouduttaisiin peruuttamaan! Ja niinhän siinä kävi, että Kreikka ajautui Ateenan vuoden 2004 kisojen jälkeen pahaan talouskriisiin. Vararikon partaalla häilynyt maa joutui muiden Euroopan Unionin maiden avustettavaksi. Ateenasta tuli joksikin aikaa tuhoisien mellakoiden kaupunki.

Päätökseksi pysyvien kisapaikkojen ideasta kirjattiin Baden-Badenissa 1981, että kisojen tulee kiertää maasta ja maanosasta toiseen. Näin olympian sanoma voidaan viedä kaikkien maailmaan. ♦

THE INTERNATIONAL PUIJO SYMPOSIUM 2022

“PHYSICAL EXERCISE FOR HEALTH
PROMOTION AND MEDICAL CARE
- TRANSLATION OF RESEARCH
EVIDENCE TO EVERYDAY PRACTISE”

27.-30.6.2022 KUOPIO

MORE DETAILS AT WWW.PUIJOSYMPOSIUM.ORG

@PUIJOSYMPOSIUM

SALLA KARJALAINEN

tiedeviestijä,
Liikuntatieteellinen Seura
entinen roller derby -luistelija,
Helsinki Roller Derby
salla.karjalainen@lts.fi

Kokoaan suurempi kivijalka

Tammikuun lopussa Jam in the box -liikkeen ovet sulkeutuivat viimeisen kerran. Samalla päättyi jakso pienen vaihtoehdollajin historiaa.

Jam in the box ei suinkaan viittaa hillolaariin, vaan Suomen ainoaan roller derbyn välineitä myyneeseen kauppaan Helsingin Kalliossa Vaasankadulla. Nimi juontaa juurensa rullaluistimilla pelattavan kontaktilajin sanastosta, jossa erää kutsutaan *jamiksi* ja rangaistusaitiota *boksiksi*.

Liikkeen toiminta päättyi niin kivijalassa kuin verkko-kauppanakin. *Jam in the box* tarjosi 11 vuoden ajan roller derby -tarvikkeita ja elämäntapaa ”luistelijoilta luistelijoille”, kuten sen slogan kuului. Roller derbyharrastajien lisäksi liikkeen myymät tarvikkeet kiinnostivat myös skeittaajia, taitorullaluistelijoita, skuuttaajia, eri kontaktilajien harrastajia ja pyöräilijöitäkin. Liike ehti toimia neljän eri intohimoisen omistajan johdolla, joista jokainen oli aktiivinen roller derby-yhteisössä laajemmin.

Jam in the boxin sloganissa kiteytyy olennainen elämäntapaurheilusta sekä vaihtoehdolaista. **Harisen** ja kumppaneiden mukaan (2015) elämäntapaurheiluun kiinnittyvien vaihtoehdollajien käsitteellistäminen on haastavaa, sillä ihmiset puhuvat niistä eri tavoin. Jotkut eivät halua puhua tekemisestään urheiluna ja toiset taas harrastuksena. Joka tapauksessa vaihtoehdoliikunnassa korostuvat elämäntyyllilliset valinnat, kokemuksellisuus, ilo ja itseilmaisuus. Roller derbyn kaltaiset vaihtoehdollajit tarjoavat jotain muuta perinteisen urheilun arvomaailman, kansanliikunnan sekä kaupallisen liikuntakulttuurin sijaan.

Kun kaupallisuus ja DIY kohtaavat

Piskuinen urheiluvälinemyymälä *Jam in the box* oli merkittävä osa suomalaista roller derbyn lajiyhteisöä ja historiaa. Se tarjosi paikan kysymyksille, kohtaamisille ja uusille liikunta- ja urheilukokeiluille. DIY-kulttuurin (do it yourself) ja vapaaehtoisuuden varaan rakentuneen lajin yhteisössä kaupallinen toimija ei välttämättä saavuta tällaista asemaa. Voisi kuvitella, että lajiin liitetty punk-asette jopa hylkisi kaikkea liiketoimintaa. *Jam in the box* kuitenkin lunasti paikkansa.

Roller derby lajina ja *Jam in the box* sen osana uskalsivat pitää meteliä ihmisoikeuksista sekä ottaa kantaa niiden puutteeseen urheilussa Suomessa. *Jam in the boxista* rakennettiin alusta asti aktiivisesti turvallista tilaa ja mahdollisuutta kokea yhteisöllisyyttä, sillä arvot ovat lajille tärkeitä. Monet harrastajista muistelevat lämpimästi sitä, miten luistimia tai kypärää sovitellessa vierähti kaupalla tovi jos toinenkin. Haettiin kahvit kadun toisen puolen kahvilasta ja jatkettiin juttua vielä hetki liikkeen sohvalla.

Samassa sohvamutkassa hoidettiin myös lajin hallintoa ja ideoitiin tapahtumia.

Kuva: Salla Karjalainen

Urheiluväline liikuttaa ja liittyy yhteisöön

Jam in the boxin lopetus mietityttää: miten roller derbyn nyt käy? Mikä ylipäättään on kivijalkapuotien lopettamisen vaikutus liikunnalle ja urheilulle?

Pienelle lajille on ollut suuri etu, että sen tarvikkeita on voinut käydä sovittamassa ja luistimiin on voinut ottaa jalkatuntumaa liikkeessä. Moni muistaa lapsuudesta, miltä huonosti istuva luistin tuntuu. Uskon, että jalkaterää painava muisto on yhteinen. Omalle keholle sopivat välineet lisäävät liikunnan mielekkyyttä.

Luistinten lisäksi on tärkeää, että roller derbyssä suojaruusteet istuvat ja pysyvät paikallaan pelin tuoksinnassa: polvi-, kyynärpää- ja rannesuojat, hammassuojat sekä kypärä. Osa harrastajista käyttää lisäksi pehmustettuja housuja, säärisuojia tai rintarankaa varjelevaa urheilutoppia kovetuksineen.

Uusien potentiaalisten harrastajien kynnys hankkia omat välineet eittämättä nousee kaupan sulkeutumisen myötä. Samalla katoaa jotain olennaista yhteisöön liittymisen tavoista ja rituaaleista. Ensimmäisten omien rullaluistinten sovittaminen ja niiden kantaminen pahvilaatikossa liikkeestä kotiin on iso askel paitsi liikkuvampaan elämäntapaan myös uusiin sosiaalisiin suhteisiin ja kokemukseen yhteisöllisyydestä.

Roller derbyharrastajia on helpottanut sekin, ettei tarvikkeista ole tarvinnut vuosien maksaa kalliita posti- ja tullimaksuja. *Jam in the box* on tönöttänyt paitsi Vaasankadulla myös kiertänyt ahkerasti maakunnissa paikallisissa roller derby-tapahtumissa. Liike oli yksi Euroopan vanhimmista alan kaupoista. Tänä päivänä roller derby-kauppoja ei Euroopassakaan enää juuri ole, etenkin kivijalassa. Parhaat välineet löytyvät verkosta ja kaukaa, usein Yhdysvalloista.

Oma kauppa tärkeä osa pientä lajia

Väitän *Jam in the boxin* olleen kokoaan suurempi. Kaupan olemassaolon aikana roller derby lajina ja yhteisönä muuttui Suomessa valtavasti: se kasvoi Helsingin Väinämöisen kentän laidalta alkaneesta hupiluistelusta ympäri maata levittäytyneeksi urheilulajiksi. Lajin leviämisen ja urheilullistumisen myötä Suomi on maailmanmestaruuskisoissa onnistunut toistuvasti saavuttamaan viidennen sijan. Maamme paras seurajoukkue sijoittuu lajin kansainvälisessä kilpasarjassa huippujen joukkoon. Kunnollisilla urheiluvälineillä ja lajin omilla tiloilla on tässä menestystarinassa ollut tärkeä rooli.

Jam in the boxin lopettaminen tuntuu jälleen yhdeltä nitistävältä iskulta koronapandemian aiheuttamien vaikeuksien kanssa kamppailevalle seuratoiminnalle. Haasteita uuden urheilulajin edistämässä on toki ollut aiemminkin. Esimerkiksi ennen koronaa ehdittiin ainakin Helsingissä taistella pitkään harjoitusvuoroista ja lajille sopivista tiloista Helsingin Sanomien mielipidekirjoituksia myöten.

Vaihtoehtoja urheilukulttuurille, joka ei puhuttele

Roller derbystä ei ehkä koskaan tule valtavirtaa. Lajiyhteisö avaintoimijoinen on kuitenkin sinnikkäällä työllä onnistunut rakentamaan uuden liikkumisen ja urheilemisen tavan, joka on Suomen maaperällä elänyt jo vuosikymmenen.

Väitän, että ajassamme roller derbyn kaltaiselle toiminnalle on tilausta. Siinä piilee valtava voima tuottaa ihmisille arkista harrasteliikunnan iloa ja kokemuksia kuulumisesta. Ei pidä myöskään vähätellä lajin vaikutuksia tulevaisuuden suuriin kykyihin. Kuukausi *Jam in the boxin* lopettamisen jälkeen yhdysvaltalainen 29-vuotias **Erin Jackson** voitti ensimmäisenä tummaihoisena naisena kultaa Pekingin olympialaisissa pikaluistelussa. Ennen pikaluistelu-uraansa hän kasvoi luistelijaksi roller derbyn parissa.

Pienen kivijalan varaan voi rakentua paljon. On surullista katsoa vierestä, minkälaista jälkeä koronapandemia jättää paitsi pienyritysten elantoon myös pieniin urheiluyhteisöihin. *Jam in the boxin* tarina on tästä osuva esimerkki.

Haluan silti vaalia unelmaa, jossa Suomessa taas jonain päivänä myydään ja sovitetaan rullaluistimia sekä muuta lajivälineistöä kasvokkain. Hienointa tietysti olisi, jos tämä tapahtuisi lajille osoitetun oman rullaluisteluradan vieressä. ♦

LÄHTEET

Helsingin Sanomat. 2022. Helsingissäkin viihtynyt roller derby -pelaaja on nyt pikaluistelun ensimmäinen tummaihoinen mitalinainen – Erin Jackson sai kisapaikan ystävältään, joka meinasi pyörtyä voitosta. Verkkoartikkeli (viitattu 21.2.2022). <https://www.hs.fi/urheilu/art-2000008611319.html>

Harinen, P., Liikanen, V., Rannikko, A. & Torvinen, P. (toim.) 2015. Liikutukseen asti. Vaihtoehtoliikunta, nuoruus ja erottautumisen mieli. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 303. Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES.

Rannikko, A., Armila, P., Liikanen, V. & Torvinen, P. 2019. Vastarinnan mitalla. Roller derby kilpaurheilun järjestyksiä haastamassa. Teoksessa Autti, O. & Lehtola, V.-P. (toim.) *Hiljainen vastarinta*. Tampere University Press, s. 217–244.

Viljanen, S. 2020. Turvasataman rajanvetoja: Narratiivinen tutkimus identiteetin rakentumisesta roller derby lajikultuurissa. Yhteisöpedagogian YAMK-opinnäytetyö. Humanistinen ammattikorkeakoulu Humak.

pohdittua

SAMULI OJA, LitM

tutkija
Likes, Jyväskylän ammattikorkeakoulu
samuli.oja@jamk.fi

Mistä sukupuolten tasa-arvon edistämässä liikunnassa ja urheilussa on kyse?

Sukupuolten tasa-arvo on ristipaineessa liikuntapolitiikassakin. Lainsäädäntö näkee asian hiukan toisin kuin ajan mittaan muuttuneet käsitykset yhdenvertaisuudesta, vastuullisuudesta ja ihmisoikeuksista. Myös sukupuolen moninaisuus muokkaa ajattelua.

Tasa-arvon edistäminen on yksi **Sanna Marinin** hallituksen hallitusohjelman keskeisiä teemoja. Ohjelman liikuntaosiossa tasa-arvon vahvistaminen tuodaan esille yhtenä toimenpiteenä parantaa seuratoiminnan ja huippu-urheilun edellytyksiä. (Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019.) Tasa-arvon edistäminen on myös yksi liikuntalain (390/2015) tavoitteiden toteuttamisen seitsemästä lähtökohdasta. Lain mukaan liikuntaa edistävän järjestön valtionapukelpoisuudessa sekä avustusmäärässä on otettava huomioon, miten järjestö edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Opetus- ja kulttuuriministeriö ottikin vuonna 2020 järjestöjen arvioinnissa käyttöön pisteytettävät vastuullisuuskriteerit, joista yksi on sukupuolten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. Kriteerin täyttämiseen vaatii käytännössä liikuntajärjestöltä ohjelmaa, joka sisältää tavoite-, toimenpide ja seurantakuvaukset sukupuolten tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta. (OKM 2021.)

Opetus- ja kulttuuriministeriö on edistänyt sukupuolten tasa-arvon toteutumisen tietoperustaa liikunnassa ja urheilussa vuosina 2011, 2017 ja 2022 toteutetuilla tutkimuskatsauksilla. Niissä on keskitytty liikuntatoimen strategista ohjaamista palveleviin aihealueisiin. Helmikuussa 2022 julkaistu *Liikunnan ja urheilun tasa-arvo Suomessa 2021* käsittelee sukupuolten tasa-arvoa fyysisen aktiivisuuden, kansalaistoiminnan, kilpa- ja huippu-urheilun sekä päätöksenteon ja johtamisen näkökulmista. Kehityskulut liikunnan ja urheilun tasa-arvossa ovat kahtiajakoisia. Myönteistä kehitystä on tapahtunut etenkin naisurheilun ja -urheilijoiden toimintaedellytyksissä. Toisaalta erilaisista toimenpiteistä huolimatta naisten osuus liikuntajärjestöjen päätöksenteossa – hallituksissa ja hallitusten puheenjohtajistoissa – ei ole 2000-luvulla merkittävästi kasvanut.

Naisten ja miesten välinen tasa-arvo ei enää riitä

Sukupuolten tasa-arvon edistäminen on ollut suomalaisen liikuntapolitiikan keskeisiä tavoitteita 1990-luvun alusta lähtien. Tällä hetkellä sukupuoli ei näyttäydä enää selvärajaisena käsitteenä. Tasa-arvolaki tunnistaa osaltaan sukupuolten moninaisuuden kieltämällä sukupuoli-identiteettiä tai

sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986). Juridisessa mielessä käsitys sukupuolesta perustuu edelleen kaksinapaiseen mies-nainen-jaotteluun.

Juridiikan ulkopuolella on selvää, ettei kaksinapainen mies-nainen-jaottelu ole enää ainoa tapa jäsentää sukupuolta. Myös liikunnan ja urheilun tutkimuksessa otetaan sukupuolen moninaisuus yhä enemmän huomioon. Toistaiseksi laajoissa kotimaisissa liikuntatutkimuksissa muiden kuin mies- ja naissukupuolta edustavien vastausmäärät ovat kuitenkin jääneet niin pieniksi, ettei niistä ole esitetty tilastollista analyysiä. Tämän johdosta myös viimeisimmässä sukupuolten tasa-arvoa selvittäneessä tutkimuskatsauksessa aiheen käsittely perustui pitkälti binääriseen sukupuolikäsitykseen.

Katsaus siis tietyssä mielessä uusintaa perinteistä kaksinapaisista sukupuolikäsitystä. Toisaalta yksi tutkimuskatsauksen tavoitteista oli kuvata paitsi sukupuolten tasa-arvon muutosta liikunnassa ja urheilussa myös sen nykytilaa. Katsauksessa esitetään tietoa ja tuloksia käytettävissä olevan aineiston puitteissa. Pohdinnat siitä, mitä sukupuolella ylipäänsä tarkoitetaan, kuuluvat olennaisesti myös liikunnan ja urheilun tasa-arvonedistämiskeskusteluihin.

Isommassa mittakaavassa kysymys on koko liikunnan ja urheilun sukupuolikäsityksestä. Liikunnassa ja urheilussa sukupuolinäkökulma perustuu – osin esimerkiksi kilpailujärjestelmiin liittyvistä käytännön syistä – puhtaasti mies-nainen-kahtiajakoon. Yhteiskunnassa yleisemmin mennään jatkuvasti suuntaan, jossa sukupuolen moninaisuus tunnustetaan laajemmin. Liikunnalla ja urheilulla onkin vakava miettimisen paikka, miten myös sukupuolivähemmistöt saadaan tuntemaan itsensä tervetulleiksi ja yhdenvertaisiksi toimijoiksi. Tutkimusten mukaan sukupuolivähemmistöt kokevat liikunnassa ja urheilussa monenlaista syrjintää (esim. Symons ym. 2010).

Käsitteiden selkeyttämistä tarvitaan

Tasa-arvo mielletään käsitteenä nimenomaan naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistämiseksi. Myös lainsäädännön näkökulmasta se tulee huomioida itsenäisesti. Lainsäädännöllisestä perustasta huolimatta sukupuolten tasa-arvon edistäminen ei näyttäydä nykypäivän liikuntakulttuurissa selvänä kokonaisuutena. Tasa-arvon ohella puhutaan esimerkiksi yhdenvertaisuudesta, joka voitaisiin kenties nähdä tasa-arvon laajempuna versiona pelkän sukupuolten huomioidamisen sijaan.

Toisaalla yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen ovat yksi yhtenäinen osa Olympiakomitean (2020) vastuullisuusohjelmaa ja sen perustana olevaa *Reilu Peli – urheiluyhteisön eettiset periaatteet* -asiakirjaa, joka tuo mukaan eettisyyden käsitteen (Olympiakomitea 2021). Samaan aikaan opetus- ja kulttuuriministeriö (2022) määrittelee liikunnan ja urheilun eettisten periaatteiden lähtökohdiksi tasa-arvon, yhdenvertaisuuden, yhteisöllisyyden, monikulttuurisuuden, terveet elämäntavat ja kestävä kehitys.

Kestävä kehitys on osa sekä Olympiakomitean vastuullisuusohjelmaa että Reilua Peliä. Kestävä kehitys liitetään meillä lähes poikkeuksetta ympäristötekoihin, vaikka toisaalta asiaa olisi mahdollista tarkastella vaikkapa sosiaalisen kestävä kehityksen näkökulmasta (esim. Itkonen, Lehtonen & Aarresola 2018).

Viime aikoina liikunnassa ja urheilussa on alettu puhua entistä enemmän ihmisoikeuksista. Ihmisoikeuksista puhuminen vie keskustelua jälleen uusille, edellisiäkin käsitteitä laajemmille urille. Ihmisoikeudet edellyttävät kaikkien – ei vain naisten ja miesten – aseman ja oikeuksien turvaamista. Ihmisen asemaan vaikuttavien tekijöiden monipuolisuutta voidaan tarkastella myös esimerkiksi intersektionaalisuuden käsitteen kautta.

Käsitteillä merkityksineen on väliä silloin, kun liikuntapoliittisilla toimenpiteillä pyritään ohjaamaan liikunnan ja urheilun eri toimijoita. Toimenpiteet saattavat konkretisoida eri tavoin, jos yläkäsitteenä on tasa-arvo, vastuullisuus, yhdenvertaisuus tai ihmisoikeudet. Liikuntapolitiikan ja valtionohjauksen näkökulmasta käsitteiden nivoutuminen, osittainen päällekkäisyys ja epäselvyys eivät selkeytä hallintoa. Myös konkreettisen toiminnan toteutuksen – eli esimerkiksi liikunta- ja urheiluseurojen – näkökulmasta käsitteiden selkeyttämiselle on tarvetta. Lopulta kyse on siis siitä, miten eri käsitteet konkretisoituvat tavoitelluiksi toimiksi ja tehokkaaksi toiminnaksi liikunnan ja urheilun ruohonjuuritason asti.

Onkin syytä pohtia, mitä kaikkea edistetään, kun edistetään tasa-arvoa liikunnassa ja urheilussa. Rajoitetaanko tasa-arvo käsitteenä koskemaan vain sukupuolten välistä tasa-arvoa? Vai nähdäänkö se pikemminkin osana yhdenvertaisuutta, jonka edistäminen ulottuu laajemmalle kuin pelkästään sukupuolikysymyksiä? Entä mihin sijoittuvat edellisiin peilaten käsitteinä vastuullisuus, eettisyys ja ihmisoikeudet? ♦

Alkuperäisraportti: **Lehtonen, K., Oja, S. & Hakamäki, M.** 2022. Liikunnan ja urheilun tasa-arvo Suomessa 2021. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:5.

LÄHTEET

Itkonen, H., Lehtonen, K. & Aarresola, O. 2018. Tutkimuskatsaus liikuntapoliittisen selonteon tausta-aineistoksi. Valtion liikunta-neuvoston julkaisuja 2018:6.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986.

Liikuntalaki 390/2015.

Olympiakomitea. 2020. Urheillaan ihmisiksi. Urheiluyhteisön vastuullisuusohjelma 2020–2024.

Olympiakomitea. 2021. Reilu Peli – urheiluyhteisön eettiset periaatteet.

OKM. 2021. Liikuntaa edistävien järjestöjen yleisavustus: hakuohjeet ja avustuksen periaatteet. Opetus- ja kulttuuriministeriön verkkosivut.

OKM. 2022. Liikunnan ja urheilun eettiset periaatteet. Opetus- ja kulttuuriministeriön verkkosivut.

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019.

Osallistava ja osaava Suomi – Sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31.

Symons, C., Sbaraglia, M., Hillier, L., & Mitchell, A. 2010. Come out to play: The Sports experiences of Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender (LGBT) people in Victoria. Institute of Sport, Exercise and Active Living (ISEAL) and the school of Sport and Exercise at Victoria University.